

De herkomst van Tit Khun

Roel Jansen

De herkomst van Tit Khun

Roel Jansen

Noot van de uitgever:

In dit boek kunt u kennismaken van een deel van het onderzoek naar de herkomst van de *kuntao*-stijl Tit Khun.

Hoewel dit u gratis wordt aangeboden blijft het illegaal om enig deel hieruit te citeren, over te nemen, te kopiëren of op welke wijze dan ook te verspreiden zonder vooraf verkregen toestemming van de auteur.

Uitgeverij de School van de Kraanvogel
Nieuwe Molstraat 10
2512 BK Den Haag NL
e-mail: info@kraanvogel.nl
© 2012

Tit Khun - een onderzoek naar de herkomst

I. Overdracht

Toen hij ons over de geschiedenis van Tit Khun vertelde zei meneer Tan dat Gouw Gin Hok, zijn eigen leraar (althans, in officiële hiërarchische zin), vragen over die geschiedenis altijd beantwoordde door te zeggen dat de stijl van Shaolin afkomstig was. “Maar dat was niet zo vreemd”, voegde meneer Tan eraan toe, “want in Indonesië zei elke leraar dat zijn stijl van Shaolin afkomstig was, gewoon, omdat ‘Shaolin’ zo’n beroemde naam was”.

Toch was de Shaolin-verwijzing van Gouw Gin Hok niet helemaal zonder grond. Ook andere Tit Khun-leraren in Indonesië claimen af te stammen van Shaolin, waardoor de oorsprong van deze –al of niet algemeen gangbare– verwijzing in ieder geval vóór Gouw Gin Hok geplaatst moet worden.

Het verhaal blijkt dan iets uitgebreider, zij het dat het niet uitgebreid genoeg is om ‘geschiedenis’ te kunnen worden genoemd. In de uitgebreide versie wordt verteld dat krijgskunst leren in een Shaolin-tempel (hoewel men het vaak heeft over ‘de’ Shaolin-tempel –daarmee verwijzend naar de tempel in de provincie Henan- waren er meerdere) een kwestie was van vele tientallen jaren. In de eerste paar jaar leerde een discipel, zo wordt verteld, de Shaolin-krijgskunst zoals die ongeveer aan het publiek bekend is en waarin hardheid, snelheid en kracht benadrukt worden. De technieken bestonden in die fase voornamelijk uit slagen, trappen, grijp- en breektechnieken. Echter, dat zou alleen de *yang*-kant van de training geweest zijn. Nadat men deze met succes had voltooid kregen enkele leerlingen, die waren geselecteerd om tot instructeur opgeleid te worden, onderwijs in de verder geheimgehouden *yin*-kant. De feitelijke bewegingen waren niet zo ontzettend verschillend, maar de technieken die nu met die bewegingen werden uitgevoerd waren volledig anders: ‘zacht’, en gebaseerd op interne principes. Het verhaal volgend van de *yang*- en *yin*-kant van de Shaolin-krijgskunst wordt verder verteld dat ‘iemand’ –niemand weet meer wie dat geweest zou moeten zijn- de tempel uit isgegaan en vervolgens alleen maar les gaf in de oorspronkelijk geheime *yin*-kant, die zo zou uitgroeien tot een geheel eigen en op zichzelf staande stijl-school, volledig afwijkend van wat het publiek herkent als ‘Shaolin’.

Deze legende wordt door niets gestaafd. Er worden geen namen van leraren of andere personen genoemd bijvoorbeeld, en ook overgeleverde geschriften van de diverse Shaolintempels kunnen de splitsing tussen een *yin*- en een *yang*-variant van hun krijgskunst niet bevestigen. Toch is er een reden om in ieder geval te werken met de mogelijkheid dat dit verhaal wel degelijk op waarheid berust: er wordt namelijk tot op de dag van vandaag in zuidoost-Azië lesgegeven in een stijl die, op traceerbare wijze, afkomst van de zuidelijke

Shaolin claimt. Die 'harde stijl' zou, op basis van de afbeeldingen, heel goed kunnen doorgaan voor een externe variant van Tit Khun.

De geschiedenis van Tit Khun volgens meneer Tan Eng Ho

De naam *Tit Khun*

'Tit Khun' is hoogstwaarschijnlijk niet de echte naam van deze stijl. Echter, in vroeger tijd was het niet gebruikelijk om vragen te stellen aan de leraar, waardoor het denkbaar is dat de oorspronkelijke naam verdwenen is. Dit komt waarschijnlijk voort uit een vorm van pragmatisme: wie kon het nou iets schelen hoe een stijl heette? Als men het maar kon tóepassen!

Dat Tit Khun-beoefenaren denken dat het niet de originele naam is komt, enerzijds, doordat de naam van de allereerste basisstap eveneens *tit khun* -'recht boksen'- luidt en, anderzijds, precies doordat die naam 'recht boksen' betekent: een vreemde en onterechte benaming voor een kunst die zich specialiseert in snelle, zijwaarts ontwijkende manoeuvres. Bovendien is het wel vaker voorgekomen dat een stijl van naam wisselde, gewoon omdat men daar behoefte aan had. Aangezien een 'stijl' eigenlijk, ook in China in die dagen, als zodanig niet zo hoog werd aangeslagen en meer gezien werd als een kwaliteit die toebehoorde aan een persoon, is Tit Khun bijvoorbeeld eveneens bekend onder de naam *Tang Kiam Khun* -'het boksen van Tang Kiam'- naar Tjung Tang Kiam, een beroemd Tit Khun-meester die rond het eind van de negentiende eeuw in Batavia -het toenmalige Jakarta- leefde.

De herkomst van Tit Khun

Waar Tit Khun vandaan komt, vertelde meneer Tan, weet niemand. Toen hij het aan zijn leraar vroeg antwoordde die "van Shaolin", maar meneer Tan voegde daar zelf aan toe dat in Indonesië iederéén zei dat zijn stijl van Shaolin afkomstig was omdat dat zo'n beroemde naam was.

Tit Khun is in ieder geval een *Hokkien*-stijl, d.w.z. uit Fujian afkomstig. Dit is volgens meneer Tan zo goed als zeker daar de stijl alleen maar aan Hokkien-Chinezen is onderwezen, en de Chinezen in Indonesië waren vroeger in ieder geval uitermate afkomst-getrouw: iemand van een andere 'clan' of achtergrond, of uit een andere streek, kreeg geen onderwijs.

Tit Khun in Indonesië: de eerste vier generaties

De persoon die Tit Khun naar Indonesië heeft gebracht heette Kam Siok; dat was rond 1840. Hij kwam samen met zijn *su heng*, zijn 'oudere broeder', naar Indonesië.

Kam Siok was een rondreizende tabakshandelaar. Hij werd bij dat werk geholpen door zijn knechtje Tjung Tang Kiam, ook bekend onder de betiteling 'kwee' Tang Kiam. Tang Kiam leerde veertig jaar als enige leerling Tit Khun bij Kam Siok.

Op een gegeven moment riep Kam Siok Tang Kiam bij zich. Hij zei: "Ik kan je niets meer leren. Als je je Tit Khun wil uitdiepen en verfijnen moet je verder leren bij mijn *su heng*; hij is inmiddels alweer terug naar China, maar zijn kennis en vaardigheid zijn hoger dan de mijne" ¹.

Uit loyaliteit naar zijn leraar weigerde Tang Kiam dit advies op te volgen. Bovendien was hij inmiddels zó goed dat Tit Khun in de omgeving bekend en beroemd werd onder de naam *Tang Kiam Khun*, 'het boksen van Tang Kiam'.

Tang Kiam woonde in Kali Lio, op de Pasar Senen in Jakarta. Er is over hem overgeleverd dat hij een opiumzuiger was, klein (zijn bijnaam onder Indonesiërs luidde *peh ketjil*), en erg mager.

Na Tang Kiam ontstond er een Indonesische variant van Tit Khun, de *Silat Tang Kiam*. Tang Kiam was namelijk met een Indonesische vrouw getrouwd.

Maar nu rees het probleem wat er met Tit Khun moest gebeuren, want een kind van Tang Kiam zou geen echte Chinees zijn (sja, dat werd als een 'probleem' gezien in die dagen...)! Daarop besloot Tang Kiam dat als het kind een zoon zou zijn, deze een Chinees werd; was het een dochter, dan werd ze Indonesische. Het wèrd een dochter, en als Indonesische mocht ze geen Tit Khun leren.

Later zou ze met een Indonesische man trouwen, die al veel *pençak silat* had getraind. Hij wilde graag de chinese krijgskunst van zijn schoonvader leren maar dit verzoek werd afgewezen. Daarop ging zijn vrouw voor hem spioneren door een kiertje in het hek.

¹ Kam Siok moet een behoorlijk hoog niveau gehad hebben: van een nazaat van de familie Kam weet ik inmiddels dat Kam Siok een boek over chinese medicijnen geschreven moet hebben, dat waarschijnlijk nog steeds familiebezit is (hij wist niet wie het had of waar het was).

Overigens is Tit Khun nooit binnen de Kam-familie doorgegeven beoefend; Kam Siok was de enige. De opmerking over zijn *su heng* suggereert verder dat ook vóór Kam Siok Tit Khun geen aangelegenheid van de Kam-familie was, anders had hij het wel over zijn *broer* gehad.

Wat ze aldus van haar vader afkeek en leerde gaf ze door aan haar man, en zo ontstond de Silat Tang Kiam.

Overigens claimt de *pençak silat*-stijl 'Mustika Kwitang' een connectie met Tjung Tang Kiam, alias 'kwee' Tang (vandaar, volgens hun eigen overlevering, de naam *kwitang*). Het verhaal zoals het binnen die stijlschool verteld wordt gaat in grote lijnen als volgt:

"Mustika Kwitang betekent 'erfenis' (*Mustika*), en *Kwitang* komt van de stichter Kwee Tiang Kiam. Lang geleden, rond 1916, kwam een chinese beoefenaar van een zuidelijke stijl naar Indonesië; hij heette Kwee Tiang Kiam. Hij had nog nooit een gevecht verloren totdat hij een gevecht aanging met *haji* Ahmad Za-lani, een beoefenaar van Silat Pangeran Papak uit Bogor. Ahmad was de grootvader van 'pak' Zakaria, de huidige *Guru Besar* ('grootmeester'). Tang Kiam verloor het gevecht tegen Ahmad en hij bekeerde zich tot de Islam. Tijdens zijn inwijdingsperiode onderwees hij zijn zuidelijke bokskunst aan de lokale bevolking die geen weet had van, of interesse had in, de feitelijke naam van zijn stijl, en dus noemde men het *Kwee Tang's Silat*. Kwee Tang wijdde zijn leven aan Indonesië, en er is zelfs een straatnaam aan hem gewijd in de hoofdstad van Indonesië, Jakarta: *Jalan Kwitang*"².

Voor zover wij echter weten bleef de echte Tit Khun bij Tang Kiam en zijn leerlingen; en anders dan Kam Siok, die alleen Tang Kiam als leerling had gehad, had Tang Kiam er meerdere.

² Persoonlijk vind ik vier zaken opmerkelijk aan dit verhaal. Om te beginnen is er de vraag wie er nou een stijl noemt naar iemand die hij verslagen heeft: zoiets doe je niet, en het maakt de geschiedenis enigszins ongeloofwaardig. Ten tweede is er de opmerking dat Tang Kiam 'zijn zuidelijke bokskunst aan de lokale bevolking onderwees'. Er was dus geen sprake van een nieuwe stijl noch van een mengstijl: Tang Kiam zou blijkbaar openlijk Tit Khun onderwezen hebben. Als dit waar geweest zou zijn rijst de vraag waarom wij, de erfgenamen van Tit Khun, hier geen weet van hebben?

Het derde punt dat mij opvalt is de vermelding van een jaartal, 1916, als de datum waarop Tang Kiam naar Indonesië gekomen zou zijn. Dit behoeft weliswaar onderzoek maar kán haast niet waar zijn. Het vierde punt in dit verhaal maakt dit jaartal ongeloofwaardig: er wordt gezegd dat het Tang Kiam was die naar Indonesië kwam, en hij zou al volwaardig meester zijn. Dit is, voor zover wij weten, gewoonweg niet waar en kán niet kloppen, gezien de data die uit onze Tit Khun-lijn herleid kunnen worden.

De laatste leerling die hij zou aannemen was Tjiam Tjeng Soey³. Hij is bekend als 'peh' ('oompje') Tjeng. 'Peh' Tjeng leerde veertig jaar bij Tang Kiam.

Meerdere leerlingen van 'peh' Tjeng bereikten de graad van meesterschap. Gouw Gin Hok was de laatste leerling van 'peh' Tjeng en leerde vijftwintig jaar bij zijn meester. Zelfs toen 'peh' Tjeng op zijn sterfbed lag gebood hij Gouw Gin Hok om, voor zijn ziekbed, basisoefeningen met de vlindermessen te trainen! Tijdens één van deze sessies is 'peh' Tjeng overleden.

Gouw Gin Hok was, door omstandigheden⁴, genoodzaakt om openbaar en professioneel les te geven⁵.

Zodoende had hij meer dan tweehonderd leerlingen, wat in die dagen als erg veel werd beschouwd. Als ze hem vroegen wat ze hem moesten betalen zei hij altijd: "Doe maar wat je kunt missen". Gouw Gin Hok verdiende er genoeg mee om zijn vrouw en vier kinderen te kunnen onderhouden.

Van de tweehonderd leerlingen werden er uiteindelijk maar vier goed genoeg om les te geven: Tan Boen Hoey, Thio Seng Peng, Gouw Tjoey San die 'Pitjis' werd genoemd en Tan Eng Ho (meneer Tan).

³ In 2004 stelde een Indonesisch-Chinese jongeman zich aan mij voor en maakte zich bekend als een nazaat van Tjiam Tjeng Soey. Hij uitte de wens "Tit Khun in zijn familie terug te willen brengen", een nobel streven dat ik van harte ondersteun, en hij is door mij aangenomen als leerling. Hij wist mij te vertellen dat Tit Khun tot en met de kleinzoon van Tjiam Tjeng Soey als 'familiekunst' is doorgegeven; verder merkte hij op dat Tjiam Tjeng Soey erg veel leerlingen heeft gehad en regelmatig demonstraties gaf (op één van die demonstraties heeft hij ook zijn vrouw leren kennen). Vooral dit laatste vond ik opmerkelijk omdat ons altijd de beslotenheid van Tit Khun-onderwijs op het hart was gedrukt.

⁴ Bij mij bekend, maar het is niet prettig voor Gouw's nazaten -en onnodig voor deze geschiedenisoverdracht- om hierover te publiceren.

⁵ Zie voetnoot 3: Dit is ons altijd overgeleverd als een uitzonderlijk iets maar naar later bleek had Gouw's leraar, 'peh' Tjeng, dus óók een grote -en dus openbaar toegankelijke- school. Ik kan niet genoeg benadrukken hoe opmerkelijk dit is, omdat ons -de leerlingen van meneer Tan- ontzettend op het hart is gedrukt dat Tit Khun een in beslotenheid onderwezen stijl was, is, en moest blijven waarbij het verhaal van Gouw Gin Hok als uitzondering op de regel werd aangegeven.

Overigens is het wel zo dat er een groot verschil was tussen de inhoud van het onderwijs aan 'aangenomen' en 'openbare' leerlingen; de laatstgenoemden kregen alleen oppervlakkig les en werden weggehouden van 'gevaarlijke technieken', de werkelijke gevechtstoepassingen van Tit Khun.

Pitjis was eigenlijk nog niet klaar. Toch vond Gouw Gin Hok het goed dat Pitjis al les ging geven, want Pitjis leed aan tbc en had medicijnen nodig die door de oorlog (WO-II - R.J.) erg duur waren geworden. Met lesgeven kon hij wat bijverdienen om die medicijnen te betalen.

Maar hoewel Pitjis een erg goede vechter was -hij had, in zijn eentje, acht man verslaan in een gevecht!- onderwees hij zijn leerlingen te snel, om te voorkomen dat ze zouden wegllopen als hen niet genoeg variatie geboden werd.

De vijfde generatie: meneer Tan

Toen meneer Tan begon met het leren van Tit Khun was dat bij diezelfde Pitjis. Nu was meneer Tan erg goed bevriend met het jongere broertje van Thio Seng Peng, en hij kwam daardoor regelmatig bij Thio Seng Peng over de vloer.

Zo kwam hij daar een keer op bezoek toen Tan Boen Hoey er ook was. Tan Boen Hoey en Thio Seng Peng wisten dat meneer Tan bij Pitjis in de leer was, en ze gaven hem opdracht om te laten zien wat hij geleerd had. Tan Boen Hoey schudde nors zijn hoofd toen hij meneer Tan zag oefenen, ter afkeuring. Daarop maakte meneer Tan van de gelegenheid gebruik en vroeg of hij dan bij hem mocht komen leren inplaats van bij Pitjis, en omdat Tan Boen Hoey al wel het nodige aan talent en inzet had gezien vond hij de overstap goed.

Meneer Tan leerde elke dag bij Tan Boen Hoey. Na een half jaar echter stuurde deze de nieuwe leerling door naar zijn eigen leraar, Gouw Gin Hok. Hierdoor werd meneer Tan formeel van dezelfde generatie als Tan Boen Hoey, Thio Seng Peng en Pitjis, en hij mocht Tan Boen Hoey niet meer aanspreken met 'leraar' maar moest hem aanspreken met *su heng*, 'oudere oefenbroeder'.

Op donderdag trainde meneer Tan bij Gouw Gin Hok, de andere dagen van de week bij Tan Boen Hoey, dagelijks van vijf tot tien uur 's-avonds. Op zaterdag werd er niet geoefend.

Na drie jaar overleed Gouw Gin Hok. Hij was pas 54 jaar, maar hij was erg dik en leefde erg ongezond. Binnen drie dagen kreeg hij tweemaal een hartaanval en kwam daaraan te overlijden.

Vanaf dat moment leerde meneer Tan alleen bij Tan Boen Hoey hoewel hij enkele jaren later ook, op zondag, bij Thio Seng Peng zou gaan leren.

Deze had een volledig verschillende interpretatie van Tit Khun; de persoonlijke stijl van Tan Boen Hoey was hard, krachtig, snel en automatisch, terwijl Thio Seng Peng zich meer had toegelegd op souplesse, zachtheid en list.

Na vijftien jaar trainen in de harde en zachte mogelijkheden van Tit Khun mocht meneer Tan zich zelfstandig vestigen als leraar. Maar na twee jaar emigreerde hij, onder druk van de politieke omstandigheden, in 1965 naar Nederland.

Weer twee jaar later, toen meneer Tan in Eindhoven was komen wonen, zou hij het lesgeven hervatten. Na toestemming te hebben gevraagd aan zijn beide leraren om ook aan niet-Chinezen les te mogen geven begon meneer Tan les te geven aan Indische Nederlanders, en nog later aan iedereen. Enkele van zijn leerlingen in Nederland hebben uiteindelijk voldoende bekwaamheid bereikt om eveneens les te kunnen geven, maar geheel volgens de traditie verkiezen zij allemaal de beslotenheid.

Meneer Tan overleed op 24 oktober 1991, na een kort ziekbed, aan leverkanker. Hij is 61 jaar geworden.

Tit Khun - een onderzoek naar de herkomst

II. Onderzoek

De overdracht van meneer Tan in beschouwing nemend zijn er, voor wat betreft de geschiedenis van Tit Khun, twee punten ter overweging. Ten eerste, uit welk deel van China is Tit Khun afkomstig en ten tweede, hoe terecht is de verwijzing naar Shaolin?

Om te beginnen is er een sterke fysieke, 'gevoelsmatige' en inhoudelijke gelijkenis met Chen-stijl Tai Chi. Dat wil niet zeggen dat Tit Khun hier enige verwantschap mee zou moeten hebben maar het zou Tit Khun wel kunnen plaatsen in de regio rond Chenjiagou, de geboorteplaats van Chen-stijl Tai Chi.

Dit lijkt in schril contrast te staan met wat over Tit Khun aan geschiedenis wordt overgeleverd, n.l. dat het uit de provincie Fujian afkomstig zou zijn. Echter, e.e.a. wordt een stuk aannemelijker als we de Shaolin-vertelling voor waar aannemen: Chenjiagou ligt niet zo gek ver van het noordelijke Shaolin-klooster in de provincie Henan, en uit overgeleverde geschriften blijkt dat het noordelijke klooster regelmatig krijgskunstleraren uitwisselde met het zuidelijke klooster in de provincie Fujian. Aangezien Tit Khun-leraren erg stellig vasthouden aan Fujian als oorsprong zou Tit Khun dus wel degelijk vanuit Henan naar Fujian gebracht kunnen zijn via de Shaolin-link, maar dit zou dan wel redelijk lang geleden gebeurd moeten zijn. En ook dat zou kunnen kloppen aangezien het zuidelijke klooster ergens voor of rond 1800 definitief vernietigd moet zijn.

Overigens: in hoeverre we rekening moeten houden met de opmerking vanuit de nazaten van Kam Siok dat hun voorvader 'van een klein eilandje voor de chinese kust' afkomstig is (welk eiland, dat weten ze niet meer) is nog maar een vraag: de opmerking hierover is erg vaag en kan evengoed duiden op het eiland van vertrek vanuit China (waarschijnlijk Amoy of Hainan), en hoeft vooralsnog niet noodzakelijkerwijs uitsluitel te geven over de feitelijke herkomst van Kam Siok of van Tit Khun.

Een ander punt dat de oorsprong van Tit Khun buiten Fujian zou kunnen plaatsen is het feit dat de wortels van de familie van één van de beroemde Tit Khun-beoefenaren, Tjiam Tjeng Soey, liggen in het dorpje Xiuluo in het district Hejian in Cangzhou, Hebei⁶.

Terug naar de hoofdlijn biedt de geschiedenisvertelling van meneer Tan geen feitelijk uitsluitel over de precieze herkomst; in mijn werkhypothese ga ik vooralsnog uit van een

⁶ Dat blijkt uit stamboomonderzoek van Eric Tirtana, één van de nazaten van Tjiam Tjeng Soey die zo vriendelijk was mij dit via email te doen toekomen.

vroege oorsprong ergens in de regio rond Chenjiagou –dus de provincie Henan- en een latere thuisbasis in de provincie Fujian.

Hoe serieus moeten we de Shaolin-verwijzing nemen? Ten aanzien hiervan acht ik de volgende punten van belang:

- Er is geen stamboom overgeleverd die verder teruggaat dan Kam Siok, de persoon die verantwoordelijk is voor de introductie van Tit Khun in Indonesië. Dit is overigens een vraagstuk op zich, waar ik hieronder nog op terugkom.
- De vraag moet beantwoord worden óf er wel een Shaolin-klooster in Fujian geweest is en zo ja, waar.
- Aangezien andere gegevens, zoals de genoemde stamboom, ontbreken moet de vraag gesteld worden of Tit Khun mogelijkerwijs van Shaolin afkomstig kan zijn, of juist zeker niet.

Het feit dat een stamboom ontbreekt die verder teruggaat dan Kam Siok is, op zijn zachtst gezegd, opmerkelijk. Uiteraard was er in de tijd van Kam Siok geen cultuur om zich druk te maken over herkomst of achtergrond, maar het kennen van je eigen stamboom is het bewijs dat men door de eigen leraar als 'leraar' is erkend. Het is de manier om te voorkomen dat iemand zich zomaar tot leraar uitroept in de specifieke stijlschool en is zodoende een legitiematie van bekwaamheid.

Uit het feit dat onze stamboom 'slechts' teruggaat tot Kam Siok moet ik dan ook concluderen, gezien het belang van zo'n stamboom-overlevering, dat het Kam Siok zelf geweest moet zijn die dit niet heeft overgedragen. Het vermoeden dat hij deze zelf niet geweten zou kunnen hebben (wat hem dus zijn leraren-status zou ontnemen) lijkt me niet terecht, omdat hij dan op zijn minst de naam van zijn eigen leraar doorgegeven zou hebben. Omdat blijkbaar zelfs dát niet gebeurd is acht ik het waarschijnlijker dat hij deze stamboom niet door wilde geven.

Dit zou er dan weer op kunnen duiden dat hij, ondanks zijn vlucht (?) naar Indonesië, het nodig vond om mensen in zijn moederland in bescherming te nemen. Indien dat waar is, dan moet hij ergens bij betrokken zijn geweest dat het Keizerlijk daglicht niet verdragen kon; gezien de vele opstanden in het China van de negentiende eeuw kan dat van alles geweest zijn.

Deze zelf opgelegde zwijgplicht mogen we overigens naar alle waarschijnlijkheid een terechte beslissing vinden. Immers, de activiteiten van Keizerlijke onderzoekers om deelnemers

aan, bijvoorbeeld, een verslagen opstand te achterhalen, waren uitermate grondig⁷. Ook de bemoeizucht van de chinese overheid van die dagen beperkte zich geenszins tot de grenzen van het Keizerrijk; het was niet voor niets dat de gouverneur-generaal van Nederlandsch Oost-Indië, Adriaan Valckenier, een excuusbrief schreef aan Keizer Qianlong na de Chinezenmoord in Batavia van 1740⁸. Niet alleen was hij beducht voor een handelsboycot door China –en deze handel was met veel pijn en moeite honderd jaar eerder, onder de noemer van het chinese tribuutstelsel, tot stand gebracht⁹, ook angst voor militaire inmenging van China zal hierin hebben meegespeeld. Het is immers niet voor niets dat Valckenier in zijn brief het enorme dodental (zo'n dertigduizend) onder de chinese bevolking van Batavia verzweg!

Als Kam Siok dus in China bij subversieve acties betrokken geweest zou zijn had hij alle reden om de stamboom te verzwijgen: het risico voor represailles was te groot.

Ook met betrekking tot de verwijzing naar Shaolin zijn enkele opmerkingen het aanstippen waard. Zo is er het feit, dat er geen Shaolin-legendes gangbaar zijn binnen de Tit Khun-overlevering. Shaolin-legendes waren voornamelijk populair bij de triades die, historisch onterecht¹⁰, afstamming van het zuidelijke Shaolin-klooster claimden en claimen. Dit doet in ieder geval vermoeden dat er distantie was tussen Tit Khun-leraren c.q. de Tit Khun-stijlschool en de ook in Indonesië actieve triades¹¹, aangezien bij die triades een Shaolin-legende essentieel is¹². Ook de overlevering¹³ dat Tit Khun-leraren zich traditioneel verrehielden –en nog steeds houden- van sociale activiteiten zoals demonstraties op chinese vere-

⁷ Zie bijvoorbeeld Appendix 1 in Naquin, S., *Millenarian Rebellion in China: the Eight Trigrams Uprising in 1813* [New Haven, 1976]. Hierin geeft ze weer hoe dergelijke ondervragingen in hun werk gingen.

⁸ Blussé, *Tribuut aan China* [Amsterdam, 1989], p. 120.

⁹ Zie Schlegel, G., e.a., *China. Verspreide Geschriften* [?] voor een vertaling van de *da qing huidian* met daarin een beschrijving van de eerste handels/-tribuutcontacten tussen Nederland en China.

¹⁰ Men leze Ter Haar, B., *Ritual & Mythology of the Chinese Triads* [Leiden].

¹¹ Sandick, L.H.W. van, *Chineezzen buiten China* [Den Haag, 1909]. In hoofdstuk 8 doet Van Sandick verslag van de overheidsmaatregelen tegen de triades in en om Nederlandsch-Indië in 1851 e.v.

¹² Schlegel, G., "Thian Ti Hwui. The Hung-League or Heaven-Earth League", in *Verhandelingen van het Bataviaasch Genootschap, deel XXXII* [Batavia, 1866].

¹³ Wat dus feitelijk heel anders lag, zie voetnoten 3 en 5. Toch was mijn leraar, meneer Tan, er diepgaand van overtuigd dat dit –met uitzondering van zijn leraar, Gouw Gin Hok- altijd zo geweest was en zo hoorde blijven.

nigingen is een aanduiding in de richting van het ontbreken van een connectie tussen Tit Khun en de triades, die maar al te graag laten weten dat ze er zijn.

Dit betekent niet dat Tit Khun niet van een Shaolin-klooster afkomstig zou kunnen zijn. De afstammingslegende die de triades hanteren is mythisch en op feiten, zoals plaatsnamen, onjuist. Diverse krijgskunstscholen, die claimen afkomstig te zijn van Shaolin, plaatsen de zuidelijke Shaolin in de plaats Quanzhou inplaats van Fuzhou zoals de triades beweren. Onderzoek bevestigt dat het Quanzhou geweest moet zijn¹⁴ en inmiddels is er door de chinese overheid een ‘reconstructie’ gebouwd op de vermoedelijke oorspronkelijke lokatie.

Met de feiten tot op dit moment kunnen we dus niet meer dan vaststellen dat Tit Khun in ieder geval zó lang in Fujian heeft geworteld dat men ervan overtuigd is dat het ook daar vandaan komt; dat er een Shaolin-klooster in de prefectuur Quanzhou, in de provincie Fujian, geweest is; er zijn redenen om aan te nemen dat ook Kam Siok uit de regio van Quanzhou afkomstig is (dit heeft te maken met onderzoek naar de herkomst van chinese migranten in Nederlandsch-Indië); en we kunnen Tit Khun dus in ieder geval traceren tot in de provincie Fujian en hoogstwaarschijnlijk tot in de regio van de prefectuur Quanzhou, en daarmee in ieder geval in de buurt van het zuidelijke Shaolin-klooster.

Hoe, wanneer, en waarom, is Tit Khun dan in Indonesië terecht gekomen?

Het dateren van de komst van Kam Siok naar Indonesië is enigszins problematisch: tot mijn verbazing bleek ook bij de nazaten van Kam Siok niets bekend over wanneer hun familie in Indonesië is beland.

We houden echter één mogelijkheid over: die van het terugtellen. Het is namelijk overgeleverd hoelang de meesters bij hun respectievelijke leraren leerde. Toch kan ook deze benaderingswijze slechts grofweg geschieden: één probleem is bijvoorbeeld dat we niet weten wanneer iemand ‘leraar’ werd; was dit pas na een volledig afgeronde leertijd of begon iemand al eerder met lesgeven, al of niet nog onder begeleiding van zijn eigen leraar, waarna hij contact bleef houden met zijn leraar en de leertijd ‘dus’ werd doorgeteld? Verder ontbreken er gege-

¹⁴ Chen Sidong, *lüe lun quanzhou shaolin* [“schetsmatige verhandeling over de Shaolin van Quanzhou”] in eds., *quanzhou nan shaolin yanjiu* [“onderzoek van de zuidelijke Shaolin van Quanzhou”] [Hong Kong, 1993], pp. 163-173.

vens over leeftijden, over hoe lang iemand al les gaf toen die-en-die in de leer kwam, enzovoorts.

Een ruwe benadering heb ik derhalve samengesteld uit enerzijds de langst mogelijke, anderzijds de kortst mogelijke tijdsperiode die de tijdsbalk van de aan ons bekende stamboom beslaat:

Meneer Tan begon zijn training in 1946 onder Gouw Gin Hok en was diens laatste leerling. Gouw Gin Hok had 25 jaar geleerd onder Tjiam Tjeng Soey (maar we weten niet wanneer dat geweest is, net zoals bij de overige leraren het geval is) en ook van hem is overgeleverd dat hij 'de laatste leerling' was (hij kreeg nog -al of niet aanvullend- les toen Tjiam al op zijn sterfbed lag). Tjiam Tjeng Soey, op zijn beurt, had 40 jaar geleerd onder Tjung Tang Kiam, en deze had eveneens 40 jaar geleerd onder Kam Siok.

Kam Siok is dus op zijn vroegst in 1841 naar Indonesië gekomen (n.l. $25+40+40=105$ jaar vóór 1946, het jaar waarin meneer Tan zijn training begon). De mogelijkheden dat Kam Siok pas later na zijn emigratie is gaan lesgeven of, omgekeerd, dat Tjung Tang Kiam -als knechtje van Kam Siok- met zijn meester is meegeëmigreerd en al in China met zijn scholing was begonnen zijn hier buiten beschouwing gelaten, want we weten het gewoonweg niet.

Als we er daarentegen van uitgaan dat iemand na ongeveer 15 jaar begon met lesgeven -dus net zoals meneer Tan- maar contact bleef houden met zijn leraar tot diens dood, en dit als leerjaren doortelde, dan zitten we ongeveer in 1900 (n.l. $15+15+15=45$ jaar vóór 1946).

We zitten dus opgescheept met een marge van zo'n zestig jaar, namelijk van 1840 tot 1900, waarbinnen Kam Siok naar Indonesië gekomen moet zijn.

Deze groffe rekensom kunnen we naast diverse andere punten leggen. Zo is er overgeleverd dat Kam Siok een 'rondreizend tabakshandelaar' was, en dat Tjung Tang Kiam een 'opiumzuiger' was. In deze context bezien en wetende van de meester-knechtje band tussen Kam Siok en Tjung Tang Kiam kan 'tabakshandel' dus heel wel gelezen worden als 'opiumhandel'.

Opiumhandel was in Nederlandsch-Indië geen probleem. De Nederlandse overheid c.q. de VOC hebben vanaf het begin van hun aanwezigheid in Indonesië tot de machtsovername in 1942 door de Japanners, die de opiumhandel verboden, zelf de rol gespeeld van grootste

opiumhandelaar in de contreien ¹⁵. Het is een verzwegen zwarte bladzijde uit onze vaderlandse geschiedenis.

In China lag de opstelling ten aanzien van opium volledig anders. In 1838 had de Keizer een besluit genomen tegen alles wat met opium samenhing, en in 1839 vaardigde hij een statuut uit waarin de doodstraf werd uitgevaardigd tegen verbouwers, distributeurs, gebruikers en buitenlandse importeurs. Een speciaal daartoe aangestelde commisararis, Lin Zexu, trad efficiënt op tegen opiumhandel en -gebruik in Kanton, in 1839 ¹⁶. Het vervolg op Lin's handelswijze in China is voor dit verhaal minder van belang, althans, waar het de gevolgen voor China betreft: de efficiënte aanpak van de chinese overheid zou leiden tot de Eerste en Tweede Opiumoorlog ¹⁷. Wat ik met het bovenstaande echter enkel wilde aanhalen was het rigoureuze anti-opiumbeleid in 1839 in zuid-China. Het is niet ondenkbaar dat Kam Siok, als opiumhandelaar, op grond van dit vervolgingsbeleid China is ontvlucht. Dit plaatst hem rond 1840 en zou de overlevering van meneer Tan legitimeren.

Wat betreft de opiumhandel in Nederlandsch-Indië wil ik doorverwijzen naar het in voetnoot 14 genoemde werk van Ewald Vanvugt. Hier zal ik volstaan met een aan Vanvugt ontleende korte opmerking over de situatie aan het 'opiumfront' in het Nederlandsch-Indië van 1840. Er was sprake van staatsopium die vrij duur was, en smokkelopium, die relatief laaggeprijsd was. Het officiële alleenrecht tot opiumsligten in een bepaald gebied ging naar die pachter van een handelslicentie voor opium, die de grootste hoeveelheid opium van de overheid had afgenomen. Om hun marktprijs redelijk te houden waren pachters echter gedwongen ook de veel goedkopere smokkelopium aan te schaffen, en dat vervolgens allemaal te legaliseren via een uitgebreid distributiestelsel van legale opiumkitten.

De smokkel was voor het merendeel in handen van dezelfde bevolkingsgroep waar zich de meeste pachters (en verslaafden overigens) onder bevonden: de Chinezen. De smokkelroutes liepen via zee; de residentie Rembang had zelfs een baai die de bijnaam 'Java's opiumtrechter' droeg. Ook Batavia -het huidige Jakarta- zelf was niet van opiumsmokkel gevrijwaard:

¹⁵ E.e.a. ontleend aan Vanvugt, E., *Wettig Opium* [Haarlem, 1985].

¹⁶ Fairbank, J.K., en Reischauer, E.O., *China - tradition & transformation* [Sydney, 1989], p. 281.

¹⁷ Overigens was dit eerder een *aanleiding* dan een *oorzaak*: de Boston Tea Party (1773) was één van de gebeurtenissen die leidden tot de Amerikaanse Revolutie. Engelse schepen met thee werden bijna overal in de Amerikaanse havens geweigerd, behalve in Boston. De bevolking greep in en vernielde de lading thee aan boord van drie in de haven liggende schepen. Gevolg hiervan was de sluiting van de haven van Boston door de briste overheid. De *British East India Company* loste het handelsbalansen-probleem dat hierdoor ontstond op met de verkoop van opium aan China. Deze verkoop van opium leidde uiteindelijk tot de Eerste Opium Oorlog.

de omliggende eilandjes en de vele kreek en rivieren maakten het gebied rond Batavia absoluut oncontroleerbaar.

Als Kam Siok dus inderdaad opiumhandelaar –het predicaat ‘rondreizend’ moeten we dan misschien minder als ‘marskramer’ en meer als ‘smokkelaar’ lezen?- was, dan is hij na zijn vertrek uit China toch zeker met zijn neus in de boter gevallen! Het maakt in ieder geval duidelijk hoe het mogelijk is geweest dat zijn knecht en leerling, Tjung Tang Kiam, zich een woning heeft kunnen veroorloven op de Pasar Senen in Batavia, in die tijd een handelsboulevard van rijke chinese handelaren.

De exodus van Kam Siok brengt ons naar de migratie van Chinezen, en dan met name de Fujian- of ‘Hokkien’-Chinezen, naar Indonesisch grondgebied rond 1840.

Een belangrijk sleutelpunt hierin vormt het eiland Amoy. Dit eiland was een belangrijke scheepswerf, waar chinese jonken werden gebouwd. Uiteraard werden er derhalve ook zeevlieden geronseld en passagiers aan boord genomen.

Onder deze passagiers vallen twee groepen te onderscheiden: de kooplui en hun assistenten, en migranten en arbeiders. De eerstgenoemde groep reisde in gehuurde cabines; de laatstgenoemden echter sliepen aan dek, hadden niets anders te eten en te drinken dan wat ze zelf hadden meegenomen en moesten vaak de overtocht betalen door arbeid te verrichten¹⁸.

De route naar Batavia vanaf Amoy verliep via het eiland Wuxu, vervolgens langs de monding van de Parelrivier, tussen de Paracel-eilanden en Hainan door richting Wai-Lo-Shan. Vandaar ging het verder langs de kust van zuidoost-Azië en de kust van Sumatra. Nabij het eiland Banka werden de jonken vaak opgewacht door Nederlandse schepen om voor gewapende begeleiding te zorgen naar Batavia, in verband met de piraterij rondom Banka. Overigens, het belang van de handel via de chinese jonken was overigens in 1840 al danig geminimaliseerd.

Het eerste schip met chinese arbeiders die onder contract stonden van Westerlingen dat vanuit Amoy vertrok was een Frans schip, in 1845. In 1847 volgde een Brits, en in 1848 een Australisch schip. De data zijn belangrijk in dit onderzoek en hebben te maken met de open-

¹⁸ Blussé, L., *Strange Company – Chinese settlers, mestizo women and the Dutch in VOC Batavia* [Dordrecht, 1986], pp. 110-114.

stelling van Amoy als handelshaven, in 1844, als gevolg van het Verdrag van Nanjing dat China in 1842 werd afgedwongen na het verlies van de Eerste Opiumoorlog (1839-1842) ¹⁹.

Er waren twee manieren om te emigreren, 'contract-emigratie' en 'vrije emigratie'. Onder het eerste systeem verbond een emigrant zich aan een persoon, om middels arbeid over een bepaalde tijdsperiode de door die persoon voorgeschoten onkosten voor reis en opvang terug te betalen. De scheidslijn met vrije emigranten is echter erg vaag daar ook zij geld leenden voor de overtocht en dit uiteraard moesten terugbetalen. De scheiding zit daarin dat de eerste groep terugbetaalde in arbeid (feitelijk als tijdelijke lijfeigene) en de tweede groep in geld. Bovendien werd die eerste groep juist omwille van die arbeid aangetrokken, terwijl de tweede groep op eigen initiatief ging en alleen maar geld leende voor een ticket.

Kam Siok heeft de reis overigens mogelijkwerwijs op geen van de genoemde manieren gemaakt. Als hij inderdaad opiumhandelaar is geweest beschikte hij waarschijnlijk over voldoende financiële middelen om zelf voor de reis te betalen. Er waren echter twee mogelijke beperkingen voor Kam Siok: als opiumhandelaar was hij een 'gezochte persoon', en om dan op geregistreerde wijze zo'n reis te gaan maken is niet slim; ten tweede golden er strenge toelatingseisen voor Chinezen die zich officieel in Nederlandsch-Indië wilden vestigen. In het geval van Kam Siok zouden die ongetwijfeld zo gemanipuleerd zijn door reeds gevestigde, goed steekpenningen betalende chinese opiumhandelaren dat hij het land niet zou zijn ingekomen.

Onderzoek naar de passagierslijsten van de diverse migrantenschepen van die periode, naar eventuele immigratielijsten, enzovoorts, zouden hier uitsluitsel kunnen bieden maar daar heb ik tot op heden geen inzage in gehad; dergelijk onderzoek wordt overigens bemoeilijkt doordat de chinese schrijfwijze van de naam 'Kam Siok' niet bekend is ²⁰. E.e.a. blijft dus in afwachting van verder onderzoek.

Maar er zijn nog andere zaken die doen vermoeden dat Kam Siok's verblijf in Nederlands-Indië –in ieder geval aanvankelijk- illegaal was: er waren namelijk strenge regels van kracht voor het binnenlands reizen door Chinezen in Nederlandsch-Indië, het zogenaamde passen-

¹⁹ Wang, Sing-wu, *The Organization of Chinese Migration 1848-1888* [San Francisco, 1978], p. 119-120.

²⁰ Het enige dat nog bekend was bij de nazaten van Kam Siok was, dat hun familienaam *sugar cane*, 'rietsuiker', betekende. Dat is in standaard-chinees *gan* 甘.

stelsel ²¹. Het beroep van 'rondreizend tabakshandelaar' in de zin van marskramer was hierdoor voor een Chinees feitelijk onmogelijk, en dit versterkt het vermoeden dat Kam Siok veel eerder opiumsmokkelaar te noemen was wat dus vervolgens weer suggereert dat hij zich op illegale wijze in Nederlandsch-Indië had gevestigd.

Deze suggestie wordt nog versterkt door het 'verbod op de aanbreng van Chineesche nieuwelingen', dat in 1837 van kracht werd. Overigens is dit verbod in 1844 gedurende enkele jaren opgeheven voor Batavia, althans, '*voor zooveel betreft ambachtslieden, die terstond bij aankomst onder een bekenden geschikten baas in dienst kunnen treden*'.

Door wantrouwen ten aanzien van de Chinezen werden door de Nederlandse overheid per 1 juli 1852 alle uitzonderingen op het genoemde verbod op de 'aanvoer van nieuwelingen' ingetrokken. Dus Kam Siok is ofwel vóór 1837 naar Indonesië gekomen hetgeen uitgesloten lijkt te zijn, ofwel tussen 1844 en 1852. In ieder geval niet later dan dat: de controles waren redelijk waterdicht en nieuwe, beperkende maatregelen maakten het 'rondreizend tabakshandelaar' zijn nagenoeg onmogelijk: niet alleen het koloniale bestuur, maar ook de overheid in Nederland vond rond 1850 dat de Chinezen moesten worden ingetoomd en er werd de verplichting tot het wonen in wijken voorgeschreven. Deze wijken waren alleen bestemd voor de aangewezen bevolkingsgroep (Chinezen vielen, net als bijvoorbeeld Arabieren, onder de Algemene noemer 'Vreemde Oosterlingen'; de wijken-voorschriften waren gericht tegen Chinezen maar uitgeschreven voor de totale 'Vreemde Oosterlingen'-groep) die daar moest wonen onder leiding van '*hunne eigen hoofden*'. Er mochten geen Europeanen in een dergelijke wijk wonen.

In 1863 werd het reispassensysteem, een soort van binnenlands reisvisum dus, speciaal voor Chinezen extra aangescherpt.

Wat de rechtspositie van de chinese bevolkingsgroep betreft werd in 1855 het burgerlijk- en handelsrecht, zoals dat voor Europeanen gold, gelijkelijk van toepassing verklaard op alle Vreemde Oosterlingen met uitzondering van die bepalingen, welke strijdig zouden zijn met '*de eigenaardigheden hunner beschaving*'. Dit was overigens een lastig artikel, dat strijdig was met een ander waarin Chinezen gelijk werden gesteld aan 'inlanders' (tegenwoordig hebben we het over 'autochtone bevolking'). Ook rechters hadden het er moeilijk mee, blijkens het feit dat er geen eensgezindheid is in de jurisprudentie.

²¹ Sandick, L.H.W. van, *Chinezen buiten China* [Den Haag, 1909], p. 127-157.

Het moge duidelijk zijn dat de Chinezen enerzijds door de koloniale overheid nodig gevonden werden, daar ze bijna volledig de tussenhandel beheersten; en anderzijds, omdat ze hun positie goed wisten uit te buiten, als lastig –omdat ze de overheid soms financieel te slim af waren- of gevaarlijk: hun macht werd gevreesd. Echter, alle uitgevaardigde wetten en maatregelen en vooral ook de motivatie daarvan helpen ons in ieder geval met vaststellen dat Kam Siok inderdaad hoogstwaarschijnlijk, in 1840 als illegaal, of legaal tussen 1844 en 1852, naar Indonesië is gekomen.

Terug naar het begin van dit verhaal plaatst dit Kam Siok in een zuidelijk China dat geteisterd wordt door enerzijds de opium (het openbare leven was nagenoeg lamgelegd en de lokale legers waren in kracht ernstig ondergraven door grootschalig opiumgebruik), anderzijds de chinese overheid die met harde hand een ‘war on drugs’ was begonnen. En daarmee wordt het inderdaad waarschijnlijk dat Tit Khun uit de regio van de zuidelijke Shaolin afkomstig is.

www.kraanvogel.nl

info@kraanvogel.nl

